

УДК 930(477)“1941/1944”:347.9(091)

Н. І. Дубонос
Н. П. Пашина

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ОЗНАКИ

У статті розглянуто сутність поняття колабораціонізм, його основні ознаки та види. Визначено основні міжнародні нормативно-правових актів, які розкривають явище колабораціонізму. Показано, що колабораціонізм – це складний і неоднозначний психосоціальний та етичний феномен, що виникає внаслідок взаємодії між суб'єктами комунікаційного процесу (індивідами, певними політичними організаціями та учасниками). Робиться висновок, що колаборацію варто тлумачити як добровільну чи примусову співпрацю з ворогом у всіх сферах життя, зокрема політичній, військовій, економічній, побутовій, соціально-культурній тощо.

Ключові слова: колабораціонізм, колаборант, види колабораціонізму, критерії класифікації колабораціонізму.

DOI 10.34079/2226-2830-2023-13-37-59-67

Постановка проблеми у загальному вигляді. З початком повномасштабного збройного та інформаційного вторгнення проти української держави виникає нагальна потреба не лише належного розслідування та виявлення військових злочинів, але й осмислення феномену добровільної співпраці з ворогом, на свою користь і на шкоду, заподіяну рідній державі.

Колаборацію варто тлумачити як добровільну чи примусову співпрацю з ворогом у всіх сферах життя, зокрема політичній, військовій, економічній, побутовій, соціально-культурній тощо. На основі політичного досвіду минулого століття європейських країн і Радянського Союзу, враховуючи сучасні умови та особливості повномасштабної війни країни-агресора проти нашої держави, необхідно науково дослідити різницю між подібними за змістом поняттями.

В Україні питання колаборації та інші пов'язані із зазначеним явищем проблеми набувають особливої актуальності з огляду на триваючу окупацію частини суверенної території, яка пов'язана з початком російської війни, яка має змішаний характер. Таким чином, дослідження колабораціонізму в умовах українських реалій є надзвичайно актуальним та важливим як з теоретичних, так і з практичних позицій.

Стан наукової розробки проблеми. Колабораціонізм визначається у сучасній науці як складний та неоднозначний соціально-політичний феномен, який виникає внаслідок взаємодії між суб'єктами комунікаційного процесу та ворогами, або ж окупантами. Проблематика колабораціонізму як соціально-політичного явища висвітлена у працях таких дослідників, як О. Гончаренко (інституційне визначення колабораціонізму), В. Горобець (економічний та культурний колабораціонізм), І. Дерейко, О. Заєць (теоретичні аспекти сутності поняття колабораціонізму), Є. Письменський (зміни в кримінальному законодавстві України щодо колабораційної діяльності), Д. Федоренко (міжнародно-правові аспекти колабораціонізму), Є. Цибуленко (міжнародно-правова кваліфікація колабораціонізму), В. Чачава (історичні аспекти колабораціонізму на прикладі Грузії), К. Янішевська (класифікація колабораційної діяльності) та інші.

Виклад основного матеріалу. Поняття «колабораціонізм» виникло від французького слова «collaboration», яке тлумачиться «співпраця», «співпраця з ворогом». Колабораціонізм (співробітництво або співпраця) часто використовується для позначення добровільної (а не примусової) співпраці певних груп чи верств населення окупованих територій з населенням окупованих територій. Сучасні вчені розрізняють колабораціонізм, який передбачає політичну згоду з окупантом, співпрацю з окупаційною владою в цивільних сферах, і колабораціонізм, який є спільною війною на боці окупаційних військ (Заєць, 2022, с. 115).

Поняття «колабораціонізм» зародилося у Франції, де частина політичної еліти в 1940 році відмовилася від опору німецькій агресії і стала на шлях співпраці з нацистським урядом. Слід зазначити, що цей термін використовувався у Франції та Бельгії після Першої світової війни для позначення співпраці місцевих жителів з німецькою окупаційною владою. Однак пізніше, особливо під час Другої світової війни, термін «колабораціонізм» набув глибокого політичного відтінку, оскільки «колабораціонізм» став офіційною назвою співпраці Німеччини з урядом фельдмаршала Анрі Петена. Колабораціонізм став синонімом добровільної співпраці громадян і урядів під час окупації, ідеологічної підтримки націоналізму, зради власної держави та співучасті у нацистських військових злочинів (Добрянська, Н., 2021).

Облаштування післявоєнного європейського світу визначило актуальність вирішення проблеми покарання нацистських колабораціоністів, а також визначення норм кримінальної відповідальності за таку діяльність. Практика винесення покарання в європейському світі регулюється насамперед за такі злочини, як державна зрада, злочини проти порядку проходження військової служби та злочини проти людства.

Німецький вчений Х.-В. Нойлен стверджує, що ключовим мотивом колаборації є політичний. Дослідник наголошує на національній проблемі розвитку національної ідеї. В умовах війни вимальовувалася перспектива відродження або становлення національної держави. Серед мотиваційних моделей (груп) колабораціонізму він виділяє антикомуністичну спрямованість, яка поєднується з ідеєю проголошення незалежності та незалежності (естонці, латиші, литовці, українці, грузини, кавказці (Neulen, 1985, с. 39-40).

Дослідник Х.-В. Нойлен зазначає, що, по-перше, феномен колабораціонізму стосується не лише періоду Другої світової війни, а неодноразово повторюється в історії людської цивілізації, по-друге, не потрібно розуміти, що «співпраця» є синонімом зради (Neulen, 1985, с. 39).

У сучасній «Енциклопедії історії України» зазначається, що колабораціонізм вважається ганебним явищем, оскільки дії окупантів вчиняються проти інтересів самого народу, держави. Розрізняють політичне, військове, військово-політичне, адміністративне, економічне та внутрішньополітичне співробітництво. Колабораціонізм – це не примусова, а добровільна співпраця з окупантами (Дерейко, 2007).

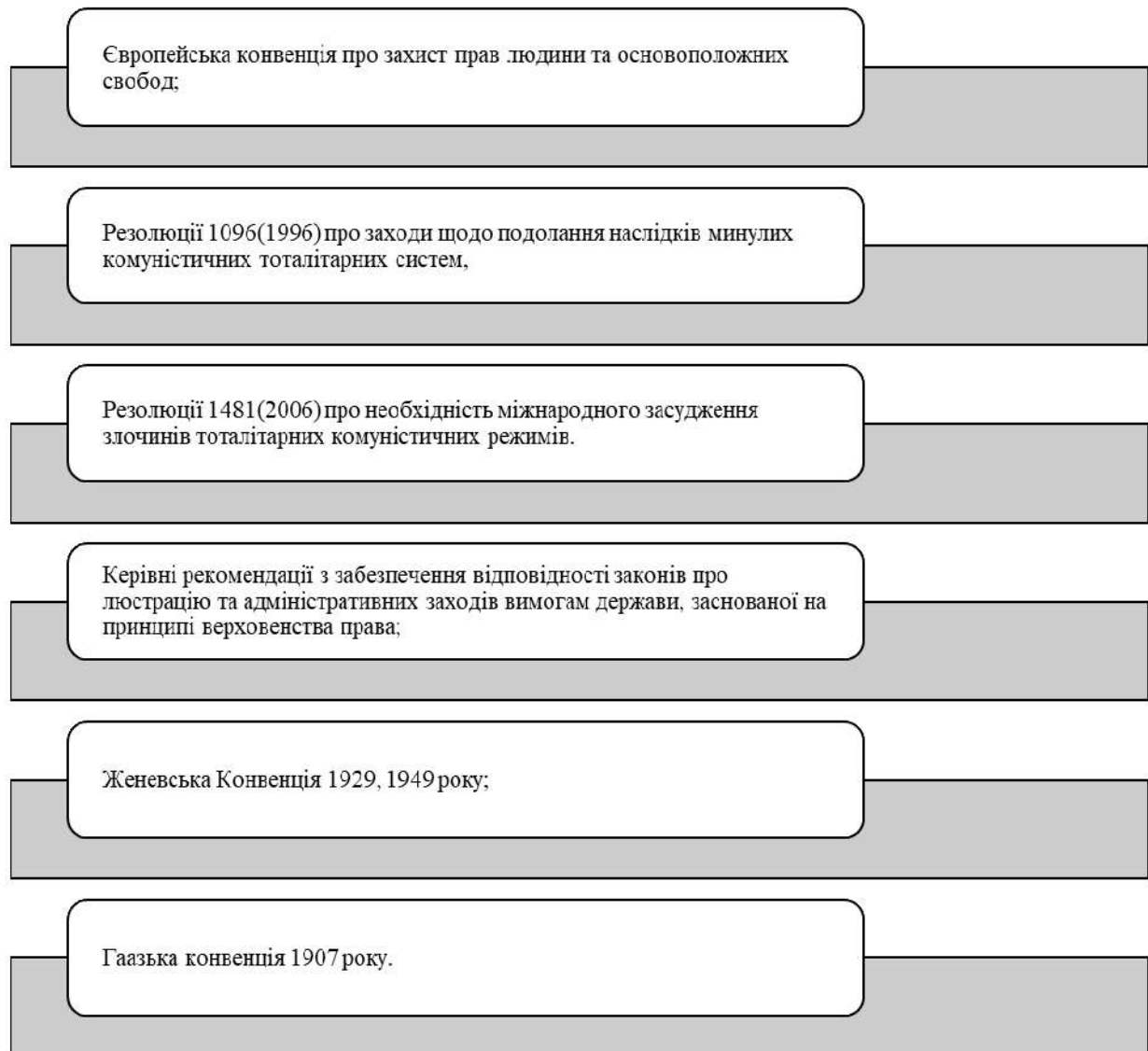
Колабораціонізм – це складний і неоднозначний психосоціальний та етичний феномен, що виникає внаслідок взаємодії між суб'єктами комунікаційного процесу (індивідами, певними політичними організаціями та учасниками). Колаборацію варто тлумачити як добровільну чи примусову співпрацю з ворогом у всіх сферах життя, зокрема політичній, військовій, економічній, побутовій, соціально-культурній тощо.

Вивчаючи поняття «колабораціонізм», слід зазначити, що у всіх випадках держави, територія яких була (чи є) окупована, повинні вирішувати проблему співпраці своїх громадян з окупантом, зближувати, надавати тій частині населення, що перебувала в окупації, всебічну підтримку.

На думку Є. О. Письменського, за міжнародним правом, як принцип, колабораціонізм – це співпраця з ворогом. У більш вузькому розумінні – це співпраця з окупантом на окупованій території. На думку дослідника, або співпраця з ворогом у будь-якій формі вважається зрадою, або «співробітництвом» у вузькому розумінні, інакше виникає колізія (Письменський, 2020b, с.12).

Встановлення кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» у збройному конфлікті не є новим. Після Другої світової війни європейські країни та Радянський Союз почали використовувати термін «зрада» для розслідування злочину «колабораціонізму» (Томашпільська РДА, б.д.).

На сьогодні існує низка міжнародних нормативно-правових актів, які розкривають явище колабораціонізму (рис. 1.).

*Рис. 1. Основні міжнародні нормативно-правові акти з питань колабораціонізму
Джерело: створено авторами на основі (Федоренко, 2022, с. 322-323).*

Отже, міжнародні нормативні акти, пов'язані з колабораціонізмом, були розроблені ще до Першої світової війни. Це свідчить про те, що проблема колаборації

дійсно важлива для безпеки націй. Узгоджена позиція країн ЄС, відображена в багатьох документах, чітко свідчить про те, що держава може обмежувати певні права для забезпечення власного захисту. Таке обмеження має ґрунтуватися на принципах, прийнятих європейською спільнотою.

Таким чином, серед дослідників, як іноземних, так і українських, немає єдиної думки щодо визначення терміну колабораціонізму. Деякі автори визначають це поняття надто широко, трактуючи його як будь-яку форму допомоги ворогу, інші називають його цілком добровільною та свідомою співпрацею з окупантом на шкоду власній державі. Крім того, різні науковці пропонують свій тип співпраці, розрізняючи таким чином співпрацю на основі політичної згоди з окупантом, «співпрацю» (залучення) у цивільних сферах конфлікту та «спільну війну» на боці ворога (Трофименко, 2021, с. 209.).

Варто додати, що соціальна небезпека колабораціонізму полягає в тому, що він може призвести до таких наслідків, як загроза національній безпеці через вплив інших країн на політику та суспільство країни-жертви, що може призвести до порушення національної безпеки; злочини проти людства, так, колабораціонізм може сприяти військовим злочинам, геноциду та іншим злочинам проти людяності, які можуть мати надзвичайно серйозні наслідки для всього людства; підвищення соціальної напруженості, що спричиняє соціальну напругу в країні, у тому числі через відчуття шкоди національній гідності та інші соціальні наслідки.

Сучасне поняття колабораціонізму є важливим психосоціальним та етичним феноменом, який включає певні форми зрадницького співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, державою-агресором шляхом різноманітних дій у військовій, економічній, політичній та інших сферах життя. Спільною метою колабораційної діяльності є завдання великої шкоди суверенітету, територіальній цілісності та безпеці власної держави. Основними рисами колабораціонізму виступають наступні (Письменський, 2020а):

- наявність суб'єктів колабораційної діяльності, а саме: 1) «колаборантів», тобто громадянина чи групу громадян, що співпрацюють з державою-агресором й завдають шкоди державному суверенітету країні, громадянами якої вони є; 2) країну/представників країни-агресора з якою відбувається безпосередня співпраця;

- чітко виражений характер завдання шкоди державному суверенітету й територіальній цілісності через різноманітні форми здійснення колабораціонізму.

Щодо видів колабораціонізму, то в залежності від бажань і переконань, які громадяни вважають своїми цілями, серед науковців найбільш поширеною є така класифікація колабораціонізму: примусовий, добровільний та ідеологічний. Проаналізуємо більш детально зазначені види колабораціонізму.

Примусовий колабораціонізм – це співпраця з примусовими окупаційними військами, наприклад, під час Другої світової війни на окупованих територіях створювалися так звані «єврейські гетто», де німцями було засновано місцеве самоврядування – юденрат і поліцейські підрозділи порядку серед євреїв, які підкорялися вказівкам наглядачів. Проте участь у так званих юденратах і поліцейських загонах серед мешканців нетрів не гарантує врятованих життів «вимушених колабораціоністів», а лише відтермінує жахливу розв'язку (Stratonov, (ed.), 2023, с. 75).

Добровільний колабораціонізм – це форма колабораційної діяльності, за якої народ за своєю волею та переконанням співпрацює з державою-агресором з метою підризу суверенітету держави та територіальній цілісності країни. Прикладом цього

може бути добровільна служба в армії країни-агресора, допомога окупаційному уряду тощо.

Ідеологічний колабораціонізм – відповідно до переконань має багато спільного з двома попередніми формами співпраці, оскільки пов'язаний ідеологічними переконаннями, але також поєднується добровільним характером безпосередньої діяльності (Янішевська та Крисько, 2022).

Існують також інші види колабораціонізму, за критерієм сфери походження варто визначити наступні види колабораціонізму (рис. 2).

Воєнний колабораціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки.
Політико-адміністративний колабораціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • співробітництво в окупаційних органах влади.
Побутовий колабораціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням.
Економічний колабораціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • співробітництво у будь-яких галузях економіки.
Культурно-духовний колабораціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення віроповіданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів.

Рис. 2. Види колабораціонізму

Джерело: створено авторами на основі (Гончаренко, 2019; Горобець, 2020; Дерейко, 2007; Письменський, 2022; Письменський та Мовчан, 2022; Поляков та Щурат, 2022; Чальцева, 2022; Чачава, 2015).

Традиційно діяння, що становлять сутність колабораціонізму, як з точки зору історичної науки, так і інших наук, можна класифікувати за різними критеріями, найпоширенішими з яких є сфера, у якій надається підтримка окупантів. За цим критерієм люди часто виділяють різні види культурно-освітнього, ідеологічного, військового, політичного, адміністративного та економічного (господарського) колабораціонізму. Важливо, що на окупованій території сучасної України воно

знаходить своє вираження в надзвичайно широкому діапазоні – від культурно-освітнього рівня до політичної та військової співпраці з окупантами.

Висновки. Сучасне поняття колабораціонізму є важливим психосоціальним та етичним феноменом, який включає певні форми зрадницького співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, державою-агресором шляхом різноманітних дій у військовій, економічній, політичній, новинній та інших сферах життя. Спільною метою колабораційної діяльності є завдання великої шкоди суверенітету, територіальній цілісності та безпеці власної держави. Сучасні дослідники розрізняють колабораціонізм, який передбачає наявність політичної угоди з окупантом, «співпрацю» з окупантами на цивільних територіях, а також «спільне ведення війни» на стороні окупантів. Крім того, залежно від сфери діяльності виділяють внутрішньополітичний, адміністративний, економічний, культурно-духовний, військово-політичний та інші види колабораціонізму.

Бібліографічний список

- Гончаренко, О., 2019. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Чтиво*. [онлайн] Доступно: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_oho_vydiv_ta_oznak.pdf?PHPSESSID=o001hmfhdenos08s30k2n465r4> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Горобець, В., 2020. Економічний та культурний колабораціонізм: формула співпраці. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*, 27, с. 84-106. [онлайн] Доступно: <https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-84-106.pdf> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Дерейко, І. І., 2007. Колабораціонізм, поняття. *Енциклопедія історії України*: Т. 4: Ка-Ком К.: В-во "Наукова думка", 2007. 528 с.: іл.. [онлайн] Доступно: <URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm>> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Добрянська, Н., 2021. *Покарання за колабораціонізм: які уроки світової історії варто врахувати Україні?* [онлайн] Доступно: <<https://zmina.info/columns/pokarannya-za-kolaboracziionizm-yaki-uroky-svitovoyi-istoriyi-varto-vrahuvatyukrayini/>> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Заєць, О. М., 2022. Колаборація: поняття, сутність та перспективи застосування. *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум*: Матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 19-20 травня 2022 р.] Том 1. Тернопіль : Вектор. с. 115-116.
- Письменський, Є. О., 2020а. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України* [онлайн] 12, с. 116–128 Доступно: <<https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf>> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Письменський, Є. О., 2020b. *Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти)* : наук. нарис. Є.О. Письменський. Северодонецьк.
- Письменський, Є. О. та Мовчан, Р. О., 2022. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2, с. 8–16.

- Письменський, Є. О., 2022. Колабораційна діяльність. В: А. А. Вознюк, Р. О. Мовчан, В.В. Черней (ред.) *Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент.* Київ : Норма права, с. 84.
- Поляков, Є. та Щурат, Т., 2022. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : Матеріали Всеукр. науково- практ. конф., м. Одеса, 21 лип. 2022 р. [онлайн] Доступно: <<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2716/1/П+Щ22.pdf>> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Томашпільська РДА, б.д. *Колабораціонізм у роки Другої світової війни.* [онлайн] Доступно: <<http://tomrda.gov.ua/news/kolaboracionizm-u-roki-drugoi-svitovoi-vijni/>> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Трофименко, А., 2021. Поняття «колабораціонізм» в проектах Законів України. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу*: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції, м. Маріуполь 28 травня 2021 р. / Під заг. ред. М. В. Трофименка. Маріуполь : МДУ.
- Федоренко, Д. В., 2022. Колабораціонізм: міжнародно-правові аспекти. *Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: зб. тез XII Міжнарод. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15–16 трав. 2022 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», с. 322–323.
- Чальцева, О., 2022. Категорія "Колабораціонізм" як багатокомпонентний наратив в умовах війни. *Наукові рефлексії війни*, 2, с. 56–60. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.9> [Дата звернення 5 червня 2023].
- Чачава, В., 2015. Грузинський колабораціонізм у другій світовій війні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, 6, с. 157–163.
- Янішевська, К. Д. та Крисько, А. С., 2022. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 4 (56), 73 с.
- Neulen, H.W., 1985. An deutscher Seite. München.
- Stratonov, V. M. (ed.), 2023. Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing».

References

- Chachava, V., 2015. Hruzynskiy kolaboratsionizm u druhii svitovii viini [Georgian collaborationism during the Second World War]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politoh. studii*, 6, p. 157–163. (in Ukrainian).
- Chaltseva, O., 2022. Katehoriia "Kolaboratsionizm" yak bahatokomponentnyi naratyv v umovakh viiny [The category "Collaborationism" as a multi-component narrative in the conditions of war]. *Naukovi refleksii viiny*, 2, с. 56–60 [online] Available at: <<https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Dereiko, I.I., 2007. Kolaboratsionizm, poniattia [Collaborationism, concept]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: T. 4. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: V-vo "Naukova dumka", 2007. 528 s.: il. [online] Available at: <<http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm>> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Dobrianska, N., 2021. *Pokarannia za kolaboratsionizm: yaki uroky svitovoi istorii varto vrakhuvaty Ukraini?* [Punishment for collaborationism: what lessons of world history

- should Ukraine take into account?*] [online] Available at: <<https://zmina.info/columns/pokarannya-za-kolaboraczionizm-yaki-uroky-svitovoyi-istoriyi-varto-vrahuvatyukrayini/>> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Fedorenko, D. V., 2022. Kolaboratsionizm: mizhnarodno-pravovi aspekty [Collaborationism: international legal aspects]. *Yunist nauky – 2022: sotsialno-ekonomichni ta humanitarni aspekty rozvytku suspilstva: zb. tez XII Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh*. Chernihiv: NU «Chernihivska politekhnikha», pp. 322-323. (in Ukrainian).
- Honcharenko, O., 2019. Problemy instytutsiinoho vyznachennia termina kolaboratsionizmu, yoho vydiv ta oznak u suchasni vitchyzniani istoriohrafii [Issues of the institutional definition of the term collaborationism, its types and signs in modern domestic historiography]. *Chtyvo*. [online] Available at: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_ioho_vydiv_ta_oznak.pdf?PHPSESSID=o001hmfhdenos08s30k2n465r4> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Horobets, V., 2020. Ekonomichnyi ta kulturnyi kolaboratsionizm: formula spivpratsi [Economic and cultural collaborationism: a formula for cooperation]. *Viiskovo-istorychni merydian. Elektronnyi naukovyi fakhovyi zhurnal*, 27, pp. 84–106 [online] Available at: <https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-84-106.pdf> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Ianishevska, K. D. and Krysko, A. S., 2022. Zahalnoteoretychni aspekty ta klasyfikatsiia kolaboratsiinoi diialnosti yak kryminalno-pravovoho yavyshecha [General theoretical aspects and classification of collaborative activity as a criminal legal phenomenon]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia.Sotsiolohiia. Pravo*, 4 (56). 73 s. (in Ukrainian).
- Neulen H.W., 1985. *An deutscher Seite*. München.
- Poliakov, Ye. and Shchurat, T., 2022. Kolaboratsionizm v Ukraini – realii sohodennia [Collaborationism in Ukraine - the realities of today]. *Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta rozsliduvannia kolaboratsionizmu*. Materialy Vseukr. naukovo- prakt. konf., m. Odesa, 21 lyp. 2022 r. [online]. Available at: <<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2716/1/P+Shch22.pdf>> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Pysmenskyi, Ye.O., 2020a. Kolaboratsionizm u suchasni Ukraini yak kryminalno-pravova problema [Collaborationism in modern Ukraine as a criminal legal problem]. *Pravo Ukrainy*. [online] Available at: <<https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf>> [[Accessed 5 June 2023] (in Ukrainian).
- Pysmenskyi, Ye. O. and Movchan, R. O., 2022. Ideolohichni ta kulturno-osvitnii kolaboratsionizm: okremi problemy tлумachennia ta vdoskonalennia zakonodavstva [Ideological, cultural and educational collaborationism: certain problems of interpretation and improvement of legislation]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2, s. 8–16. (in Ukrainian).
- Pysmenskyi, Ye. O., 2020b. *Kolaboratsionizm yak suspilno-politychne yavysheche v Ukraini (kryminalno-pravovi aspekty) [Collaborationism as a socio-political phenomenon in Ukraine (criminal and legal aspects): scientific essay]*. Sievierodonetsk. 121 s. (in Ukrainian).
- Pysmenskyi, Ye. O., 2022. Kolaboratsiina diialnist [Collaborative activity]. In: A. A. Vozniuk, R. O. Movchan, V. V. Cherniei (red.) *Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, pryiniati v umovakh voiennoho stanu: nauk.-prakt. koment.* Kyiv : Norma prava, s. 84. (in Ukrainian).

- Stratonov, V. M. (ed.), 2023. Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing».
- Tomashpilska RDA, n.d. *Kolaboratsionizm u roky Druhoi svitovoi viiny, 2020* [Collaborationism during the Second World War]. [online] Available at: <<http://tomrda.gov.ua/news/kolaboracionizm-u-roki-drugoi-svitovoi-vijni/>> [Accessed 5 June 2023]. (in Ukrainian).
- Trofymenko, A., 2021. Poniattia «kolaboratsionizm» v proiektakh Zakoniv Ukrainy [The concept of «collaborationism» in draft Laws of Ukraine]. *Tendentsii rozvytku suchasnoi systemy mizhnarodnykh vidnosyn ta svitovoho politychnoho protsesu: zbirnyk materialiv KhI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internetkonferentsii* (28 travnia 2021 r.). Mariupol : MDU, 218 s. (in Ukrainian).
- Zaiets, O. M., 2022. Kolaboratsiia: poniattia, sutnist ta perspektyvy zastosuvannia [Collaboration: concept, essence and application prospects]. *V Mizhnarodnyi molodizhnyi naukovyi yurydychnyi forum: Materialy forumu, m. Kyiv, Natsionalnyi aviatsiinyi universytet, 19-20 travnia 2022 r. Tom 1.* Ternopil: Vektor. S. 115-116. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 04.10. 2023.

Mykyta Dubonos
Nataliya Pashyna

THE CONCEPT OF COLLABORATION AND ITS MAIN CHARACTERISTICS

The article examines the concept of collaborationism, its main features and types. The issues of collaboration in modern Ukraine are especially relevant referring to the ongoing occupation of part of the sovereign territory, which is connected with the beginning of the Russian war against the Ukraine. Collaborationism is defined in modern science as a complex and ambiguous socio-political phenomenon that arises as a result of interaction between subjects of the communication process and enemies, or occupiers.

The work identifies international legal acts that reveal the phenomenon of collaborationism; it is shown that some of them were developed even before World War I. Today, there is an agreed position of the EU countries on collaborationism, which is presented in many modern documents.

Collaborationism is shown as a complex and ambiguous psychosocial and ethical phenomenon arising from the interaction between subjects of the communication process (individuals, certain political organizations and participants). The paper specifies that collaboration should be interpreted as voluntary or forced cooperation with the enemy in all spheres of life, in particular political, military, economic, socio-cultural, household, etc.

It is concluded that the modern concept of collaborationism includes certain forms of treasonous cooperation of the population with the occupying power, its representatives, and the aggressor state through various actions in the military, economic, political and other spheres of life. The common goal of collaborative activities is to cause great damage to the sovereignty, territorial integrity and security of own state. Modern researchers specify collaborationism, which involves the presence of a political agreement with the occupier, "cooperation" with the occupiers in civilian territories, as well as "joint warfare" on the side of the invader.

Key words: *collaborationism, collaborator, types of collaborationism, criteria for the classification of collaborationism.*